

Asia: Laulumonisteiden tekstien tekijänoikeus

Annettu: 4.6.1996

Tekijänoikeuslain 24 §:n nojalla oli sallittua painattaa yhteislaulutilaisuuksissa laulettavien laulujen sanat tilaisuuksissa läsnä olevan yleisön käytettäväksi.

Selostus asiasta

X ry, asiamiehenään varatuomari M.V., on 21.12.1995 päivätyllä kirjeellä pyytänyt tekijänoikeusneuvostoa antamaan lausuntonsa siitä, tarvitseeko Yleisradio Oy järjestämiään ja televisioimiaan yhteislaulutilaisuuksia varten valmistamiensa laulumonisteiden tekemiseen tekstien tekijänoikeudenhaltijoiden luvan.

Hakija kertoo edustavansa valtakunnallisena keskusjärjestönä suomalaisia musiikinkustantajia ja myöntävänsä saamiensa valtuuksien nojalla julkaisuoikeuslupia jäsentensä kustantamien teosten graafiseen käyttöön mm. lauluvihkoja ja -monisteita varten. Hakija kertoo, että Yleisradio Oy:n TV 2 (myöhemmin Yleisradio) lähetti kesällä 1995 kymmenosaisen ohjelmasarjan "Tammerkosken sillalla", joka koostui ulkona puistossa nauhoitettujen yhteislaulutilaisuuksien televisioinneista. Ohjelmat nauhoitettiin viitenä päivänä, kaksi ohjelmaa kerrallaan.

Laulutilaisuuksissa oli paikalla joka kerran satoja ihmisiä. Tilaisuuksien vetäjänä toimi M.A. Laulut olivat yleisesti tunnettuja ja etukäteen valittuja, mutta televisioinnin vuoksi paikalla olleelle yleisölle jaettiin varta vasten kyseistä tilaisuutta varten tehty moniste tilaisuudessa laulettavien laulujen sanoista. Monistemäärä vaihteli ohjelmittain 300—600 kappaleen välillä.

Hakija kertoo, ettei Yleisradio ole missään vaiheessa hakenut lupaa laulumonisteiden tekemiseen hakijalta eikä tekstien oikeudenhaltijoilta, vaikka kysymys hakijan mielestä on selvästi ollut tekijänoikeuslain 2 §:n tarkoittamasta oikeudenhaltijan lupaa edellyttävästä teoskappaleiden valmistamisesta. Hakija on lähettänyt Yleisradiolle laskun yhteensä 92 edustamansa teoksen luvattomasta käyttämisestä. Yleisradio on kiistänyt maksuperusteen ja viitannut "vakiintuneeseen tapaan" jakaa yhteislaulutilaisuudessa esitettävien laulujen sanat monisteena yleisölle sekä siihen, että tällainen käytäntö perustuu tekijänoikeuslakiin. Vaikka Yleisradio ei olekaan maininnut yksittäistä lainkohtaa, hakijan käsityksen mukaan Yleisradio viittaa nykyiseen 24 §:ään, jonka mukaan tekstin saa ottaa kuulijain käytettäväksi konserttiohjelmaan tai muuhun sellaiseen, kun sävellysteos esitetään tekstin kanssa. Hakijan käsityksen mukaan mainittu lainkohta ei perusta oikeutta nyt kysymyksessä olevaan käyttöön.

Hakijan mukaan kyseisen lainkohdan sanamuoto on varsin selkeä ja yksiselitteinen: sävellysteos tulee esittää tekstin kanssa ja teksti tulee ottaa kuulijoiden käytettäväksi konserttiohjelmaan tai muuhun sellaiseen. Hakija katsoo, että lausuntopyynnön kohteena olevassa tapauksessa

sävellysteokset on esitetty tekstin kanssa mutta tekstimonisteita ei ole annettu kuulijoiden käytettäväksi vaan ohjelman varsinaisten esiintyjien eli yhteislaulutilaisuuksiin osallistuneiden käyttöön. Hakijan mukaan televisio-ohjelmasarjan tarkoituksena oli, että yleisö osallistuu lauluun, mikä ilmenee myös yhteislaulu-käsitteestä. Hakija katsoo, että vapaa tekstin ottaminen ohjelmalehtiseen edellyttää tilannetta, jossa yleisö vain kuulijan ominaisuudessa seuraa esitystä. Tällöin konserttiohjelmaan saa painaa esitettävään musiikkiin liittyvät sanat.

Hakija katsoo, että yhteislaulutilaisuuksia varten tehtyihin laulumonisteisiin ja -vihkoihin - televisioitiinpa tilaisuus tai ei - on haettava tekstien oikeudenhaltijoiden lupa. Laki edellyttää selkeästi lupaa, eikä Yleisradiolle ole myönnetty erivapautta luvan hakemisesta. Hakija korostaa, ettei 24 §:n esitöistä ole löydettävissä mitään, mikä johtaisi päinvastaiseen kantaan kuin mitä edellä on esitetty. Hakija toteaa lopuksi, että 24 §:ää on tekijänoikeutta rajoittavana tulkittava yleisen käytännön mukaan ahtaasti.

Lausuntopyynnön liitteenä on tekijänoikeusneuvostolle toimitettu asiassa kertynyttä kirjeenvaihtoa sekä videokasetilla oleva näyte yhdestä ohjelmasta ja sitä varten tehty laulumoniste, johon on painettu yhteensä 13 teoksen sanat.

Yleisradio Oy:n vastine

Tekijänoikeusneuvosto on varannut Yleisradio Oy:lle (myöhemmin Yleisradio) tilaisuuden vastineen antamiseen.

Vastineessaan Yleisradio kertoo TV 2:n nauhoittaneen televisiossa esitetyt yhteislaulutilaisuudet kesäkuussa 1995. Tilaisuuksien nauhoitusten yhteydessä jaettiin vakiintuneeseen tapaan tilaisuudessa esitettävien laulujen sanat kirjallisesti yleisölle. Kutakin ohjelmaa varten yleisölle jaettiin juuri ennen nauhoituksen alkua kyseistä nauhoitusta varten tehty laulutekstimoniste. Monisteet kerättiin ja silvottiin jätepaperiksi nauhoituksen päätyttyä. Yleisradio toteaa, että sille on esitetty vaatimuksia laulun sanojen käytöstä em. ohjelman yhteydessä.

Yleisradio viittaa tekijänoikeuslain 24 §:ään ja sen valmistelutöissä esitettyyn esimerkkiin. Jos esimerkiksi hautajaisissa esitetään laulua, tekstin painaminen ja sen jakaminen läsnä oleville on hallituksen esityksen mukaan sallittua ilman erityistä lupaa. Vakiintuneen käytännön mukaisesti Yleisradio ei ole maksanut yhteislaulutilaisuuksien radioinnin tai televisioinnin ajaksi yleisön (kuulijain) käytettäväksi jaetuista lauluteksteistä korvausta eikä ole hankkinut niiden jakamiselle erityistä lupaa. Yleisradio korostaa, ettei tähän vuosikymmenien käytäntöön ole miltään taholta puututtu.

Yleisradion järjestämässä Tammerkosken sillalla -yhteislaulutilaisuuksissa laulun sanat kirjoitettiin osaksi ohjelman käsikirjoitusta, mikä Yleisradion mukaan on yleensä välttämätöntä ohjelmanteon kannalta. Tämä osuus käsikirjoituksesta jaettiin yleisölle ja kerättiin välittömästi takaisin aineiston tuhoamiseksi.

Vastineessa viitataan tekijänoikeusneuvoston lausuntoon 1994:18, jossa katsottiin, että Kauneimmat joululaulut -kokoelma on laulukokoelma, josta voidaan valita laulettavat joululaulut yleisön toiveiden toteuttamiseksi. Lausunnossa todettiin lisäksi, ettei kokoelma kuvaa yksittäisen tilaisuuden kulkua vaan että laulettavien laulujen kokonaisuus muodostuu yksilölliseksi eri tilaisuuksissa. Kyseisessä tapauksessa tuli hankkia lupa sanojen painamiseen laulukokoelmaan. Vastineessa todetaan lisäksi, että sekä edellä mainitun lausunnon että Pirkko-Liisa Haarmannin mukaan tekijänoikeuslain silloisen 19 §:n 2 momentin (nykyinen 24 §) mukaista käyttämisestä on esimerkiksi laulettavien virsien tekstien painattaminen kirkollisen tilaisuuden tai seremonian ohjelmaan.

Yleisradio toteaa, että lain sanamuoto, esityöt, tekijänoikeudellinen kirjallisuus, tekijänoikeusneuvoston edellä mainittu lausunto ja vakiintunut käytäntö osoittavat, että lausuntopyynnön kohteena oleva sanojen käyttäminen sisältyy "käytettäväksi muuhun sellaiseen" - ilmaisuun ja ettei kuulijan tarvitse vain passiivisesti katsella laulun sanoja vaan hän saa myös yhtyä lauluun. Yleisradio korostaa, että kyseessä ei ole myöskään "julkaisu, josta voidaan valita laulettavat laulut kunkin erillisen tilaisuuden yleisön toiveiden toteuttamiseksi" vaikkapa vielä vuosien päästäkin, vaan kyseessä on tekstin käyttäminen yhdessä tilaisuudessa. Yleisradio toteaa maksavansa Teosto-korvaukset sanoittajalle tekstin esittämisestä kyseisessä tilaisuudessa, tekstin tallentamisesta sekä tekstin lähettämisestä.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Tekijänoikeussuoja

Tekijänoikeuslain (404/61) 1 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Suojaa saavina teoksina mainitaan lainkohdassa muun muassa kirjalliset teokset ja sävellysteokset. Tekijänoikeussuojan edellytyksenä on, että tuote on riittävän itsenäinen ja omaperäinen yltääkseen niin sanottuun teostasoon. Tekijänoikeus syntyy aina teoksen luoneelle luonnolliselle henkilölle. Tekijän yksinoikeuksiin sisältyy sekä taloudellisia että moraalisia oikeuksia.

Tekijän taloudellisista oikeuksista säädetään tekijänoikeuslain 2 §:ssä. Sen mukaan tekijänoikeus tuottaa tietyin tekijänoikeuslain 2 luvussa mainituin rajoituksin yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin muuttamattomana tai muutettuna, käännöksenä tai muunnelmana, toisessa kirjallisuus- tai taidelajissa taikka toista tekotapaa käyttäen. Saman pykälän 3 momentin mukaan teos saatetaan yleisön saataviin, kun se esitetään julkisesti tai kun sen kappale tarjotaan myytäväksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi taikka sitä muutoin levitetään yleisön keskuuteen tai näytetään julkisesti. Julkisena esittämisenä pidetään myös ansiotoiminnassa suurehkolle suljetulle piirille tapahtuvaa esittämistä.

Kirjallisen teoksen, esimerkiksi laulujen sanoja sisältävän kirjan, tekijän yksinoikeutena on teoskappaleen valmistaminen ja sen saattaminen yleisön saataviin. Sen sijaan painettujen sanojen julkinen käyttäminen ei kuulu tekijän yksinoikeuden piiriin. Sanojen julkisesta käyttämisestä on erotettava teoksen julkinen esittäminen, johon tekijällä on yksinoikeus.

Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään tekijänoikeuslain 3 §:ssä. Sen mukaan tekijän nimi on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappaleita tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin. Lisäksi säännöksessä kielletään teoksen muuttaminen tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa loukkaavalla tavalla tai teoksen saattaminen yleisön saataviin sanotuin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä.

Tekijän yksinoikeuteen on säädetty rajoituksia tekijänoikeuslain 2 luvussa. Lain valmistelutöiden mukaan rajoitukset on katsottu tarpeellisiksi lähinnä yleisen edun vuoksi sekä käytännöllisistä ja teknillisistä syistä (Ehdotus laiksi tekijänoikeudesta kirjallisiin ja taiteellisiin teoksiin, komiteanmietintö 1953:5, s. 53). Tekijänoikeuden rajoituksia on vakiintuneen käsityksen mukaan tulkittava ahtaasti.

Tekijänoikeuslain 24 §:ssä tarkoitetut konserttiohjelmat

Tekijänoikeuslain 24 §:ssä säädetään, että kun sävellysteos esitetään tekstin kanssa, saa tekstin ottaa kuulijain käytettäväksi konserttiohjelmaan tai muuhun sellaiseen. Säännös vastaa aiemmin 19 §:n 2 momentissa ollutta säännöstä.

Tekijänoikeuslain valmistelutöissä ei ole tarkkaa määrittelyä kyseisen säännöksen soveltamisalasta. Valmistelutöissä ei ole määritelty konsertin käsitettä eikä sitä, minkälaisen konsertin ohjelmaan 24 §:n säännöstä voidaan soveltaa. Säännöksen perusteluissa todetaan: "Pykälään liitettyssä uudessa 2 momentissa on tahdottu ilmaista käsitys, että kysymyksessä olevan tekstin saattaminen kuulijoiden käytettäväksi muodostaa vain osan kokonaisesityksestä ja niin ollen on sallittu, milloin kokonaisesitys on luvallinen. --- oikeus konserttiohjelman ja muun sellaisen painattamiseen ei koske ainoastaan pykälän 1 momentissa tarkoitettuja esityksiä, vaan myös muita luvallisia esityksiä. Jos esim. hautajaisissa esitetään laulua, on se ehdotuksen 20 §:n mukaan kokonaan vapaata ja tekstin painattamisen ja sen jakamisen läsnä oleville tulee silloin olla sallittua ilman erityistä lupaa." (komiteanmietintö 1957:5, s. 22)

Oikeuskirjallisuudessa T.M. Kivimäki on todennut, että "'ohjelmanvapaus' --- ei ulotu radiokuuntelijoille tarkoitettuihin julkaisuihin. Konserteilla tarkoitetaan näet vain 'elävän' musiikin esittämistilaisuutta. Ohjelmaankaan ei ole lupa ottaa tekstiä laajemmalti kuin se on sävelletty eikä ohjelmasta ole tekijälle maksettava korvausta; sen on katsottava sisältyvän esittämisestä maksettuaan korvaukseen." (Kivimäki: Uudet tekijänoikeus- ja valokuvauslait, 1966, s. 95) Pirkko-Liisa Haarmann on puolestaan todennut, että "säännös ei oikeuta painattamaan radiossa tai televisiossa lähetettävän sävellysteoksen tekstiä sanoma- tai aikakauslehtien radio- ja televisio-osastoihin" ja että "lainkohdassa tarkoitettu 'muu sellainen' voi olla esimerkiksi kirkollisen seremonian ohjelma, johon veisattavien virsien tekstit on painettu" (Haarmann: Tekijänoikeus, lähioikeudet ja oikeus valokuvaan, 1992, s. 152).

Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa 1994:18, joka koski Kauneimmat joululaulut -tapahtumassa käytettävää lauluvihkoa, on otettu kantaa säännöksen soveltamisalaan. Lausunnossa katsottiin, että kyseinen laulukokoelma on tehty laajaksi, jotta eri tilaisuuksissa voitaisiin toteuttaa yleisön erilaiset joululaulutoiveet. Kokoelma ei kuvaa yksittäisen tilaisuuden kulkua, vaan laulettavien laulujen kokonaisuus muodostuu yksilölliseksi eri seurakunnissa ja eri tilaisuuksissa. Tekijänoikeusneuvosto katsoi, että kyseessä on lauluvihko eikä konserttiohjelma ja että tekstiä ei siten ole otettu kuulijain käytettäväksi konserttiohjelmaan tai muuhun sellaiseen tekijänoikeuslain 19 §:n 2 momentissa säädetyllä tavalla.

Tekijänoikeuslain 24 §:n valmistelutöistä käy ilmi, että laulutekstin ottaminen konserttiohjelmaan tai muuhun sellaiseen ilman oikeudenhaltijan lupaa voi tapahtua silloin, kun laulun esittäminen on luvallista. Tällöin ohjelmaan tai muuhun sellaiseen saadaan säännöksen nojalla painaa vain kyseisessä tilaisuudessa laulettavien laulujen tekstit laulujärjestyksessä.

Tammerkosken sillalla -yhteislaulutilaisuudet

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että lausuntopyyntöön kohteena olevat Yleisradion järjestämät Tammerkosken sillalla -yhteislaulutilaisuudet, joissa yleisö on laulanut esilaulajan tai -laulajien kanssa, eivät eroa sellaisesta konserttitilaisuudesta, jossa kuulijat vain kuuntelevat esitystä. Tilaisuudet ovat olleet luonteeltaan konserttitilaisuuksia, vaikka yleisöllä on ollut mahdollisuus osallistua yhteislauluun esilaulajan kanssa. Yleisradiolla on ollut Teoston lupa laulujen esittämiseen tilaisuuksissa. Yleisradio on lisäksi jakanut tilaisuuteen osallistuneille tilaisuuden kulkua kuvaavia monisteita, joihin on painettu tilaisuudessa esitettävien laulujen sanat esitysjärjestyksessä. Yleisradion tilaisuuksia varten painattamia monisteita voidaan siten pitää tekijänoikeuslain 24 §:ssä tarkoitettuina konserttiohjelmina tai muina sellaisina. Koska tekijänoikeuslain 24 §:n mukaan on sallittua laulun tekstin ottaminen tilaisuudessa läsnä oleville jaettaviin konserttiohjelmiin tai muihin sellaisiin, Yleisradio on voinut painattaa tilaisuuksissa laulettavien laulujen sanat kuulijoiden käytettäväksi.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa lisäksi, että tekijänoikeuslain 24 §:n nojalla ei ole sallittua laulun tekstin näyttäminen ohjelman aikana kuvaruudussa eikä tekstin saattaminen television katsojien saataviin esimerkiksi lehteen painamalla, laulumonisteita jakamalla tai niitä myytäväksi tarjoamalla.

Lausuntoon liittyvät Arto Alaspään, Kai Nordbergin, Risto Rytin, Tapio Tuomelan ja Ahti Vänttisen eriävät mielipiteet.